

Ekonomika kultury a masmédií

Přednáška 1

26. 9. 2007

Zahraníční literatura:

- ❑ CELENTANO, S., C. – MARSHAL, K. *Theatre management*. New York: Playes press, Inc., 1998. ISBN 0-88734-684-7.
- ❑ KOLB, B. *Marketing for Cultural Organisations: New Strategies for attracting audiences to Clascical Music, Dance, Museums, Theatre and Opera*. London: International Thomson Bussines Press, 2005. ISBN 1-84480-213-2.
- ❑ TOWSE, R. (ed.). *A Handbook of Cultural Economics*. Northampton: Edward Elgar Publishing, Inc., 2003. ISBN 1-84064-338-2
- ❑ www.proculture.cz

Základní prvky ekonomického systému kultury:

- Různé definice pojmu „kultura“
- Dělení kultury
- Kulturní procesy
- Kulturní instituce a kulturní produkty
- Členění kulturních činností
- Efektivnost v odvětví kultury
- Ekonomické a sociální přínosy kultury
- Kulturní turistika
- + Aktuální otázky k diskusi

Definice kultury

- „Naučím Vás říkat větu – JÁ NEVÍM“
(Karl R. Popper)
- Pády paradigmat
- = základní myšlenka postmodernismu
- Tzn. dualitu myšlení a vysvětlování
- Zájem zkoumat věci z různých pohledů, věd, snaha o komunikaci sociálních, společenských a přírodních věd
- Proto i různé, nejednotné chápání pojmu „kultura“

Angloamerické členění připisuje kultuře 3 významy:

1. Hodnotící pojetí

- bere v úvahu jen pozitivní hodnoty, jako je umění, humanizující člověka

2. Globální (antropologické) pojetí

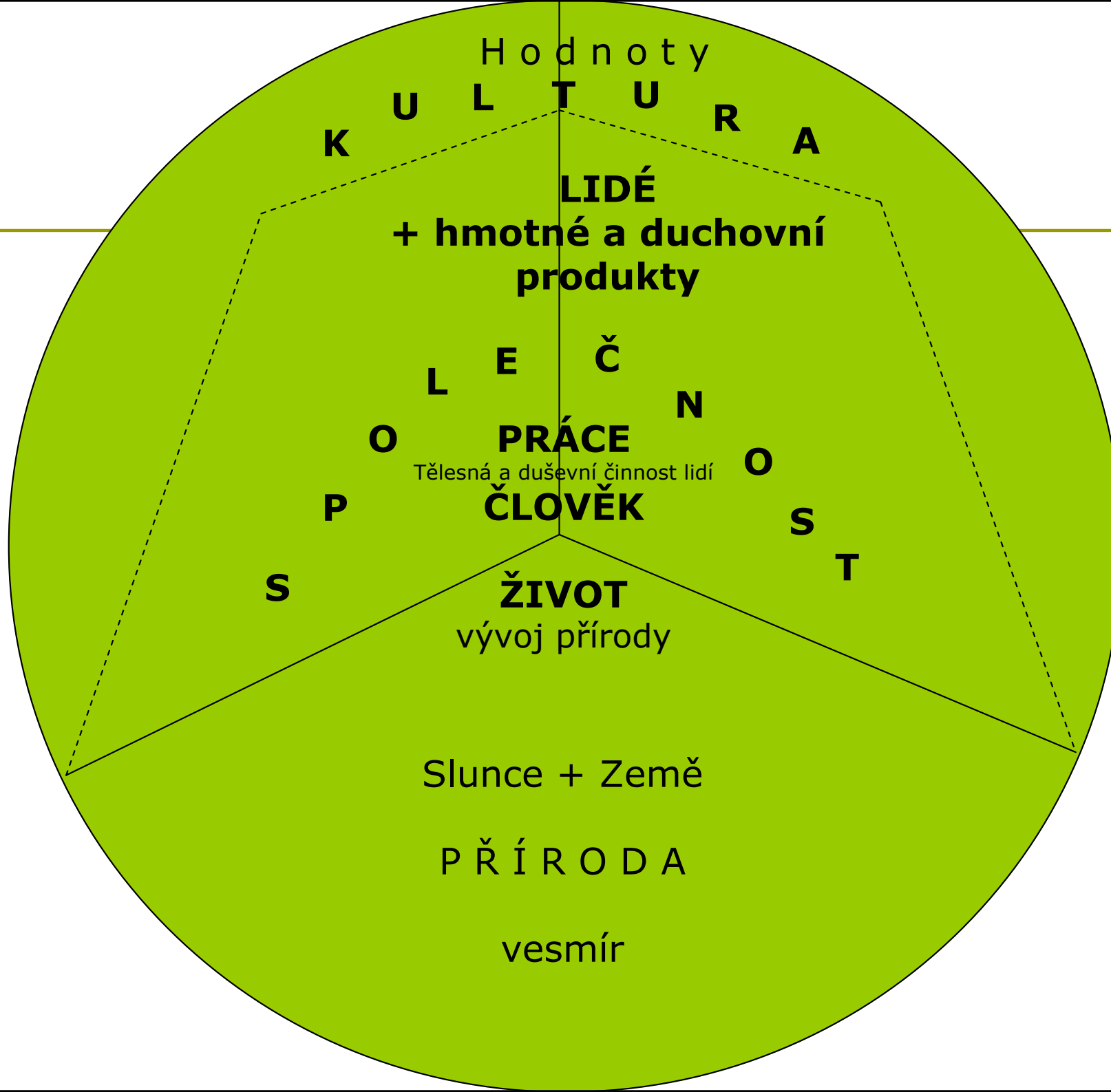
- vše, co člověk vytvořil neinstinktivní cestou (tzv. kumulativním chováním x chování v kruhu, člověk x šimpanz) – obyčej

3. Dedukcionistická pojetí

- různé individuální, aplikované přístupy, např. organizační kultura, kultura bydlení, politická kultura, atp.

Kultura jako systém hodnot

- Kultura je systém hmotných a duchovních hodnot, vytvářený prací lidstva v celém procesu jeho vývoje, utvářející společnost v celku a člověka zvlášť.
- Kultura jako souhrn – systém hodnot je jednou ze základních světonázorových kategorií, z níž je možno a nutno odvozovat = hodnotit ostatní svět člověka
- Vznik kultury jako relativně samostatného systému – viz obrázek:

Antropologické pojetí

- Kultura jako nebiologická adaptace člověka jako biologického druhu, kde se setkáváme s:
 - Artefakty – věci a znaky, svědčící o tom, že jsme se adaptovali
 - Kulturní regulativy – chování se podle norem
 - Ideje a komplexy idejí – pohádky, mýty, teorie

Aby tyto 3 mohly být v jednom celku, musí existovat následující podmínky:

- Artefakty – poznané (materiální lidské výtvořy)
- Kulturní regulativy – sdílené
- Ideje a komplexy idejí – trvalé
 - Pak vzniká transkulturní konflikt
 - A kulturní relativismus – není vyšší a nižší kultura, ale JINÁ KULTURA, s jinými artefakty, regulativy a idejemi

Osobnost člověka = chování + prožívání, které opět ovlivňují poznané artefakty. Na člověka pak působí:

□ Biologický determinismus (sdílejí i zvířata):

- Stav osobnosti
- Endokrinní systém
- CNS
- Geny
- Vegetativní systém

□ Kulturní vzorce (typické pro člověka):

- Obyčeje (ne/slušné)
- Mravy (ne/mravné)
- Zákony (ne/zákonné)
- Tabu (ne/přirozené)
 - Při jejich nedodržení se počítá se sankcemi

Antropologické pojetí kultury je tedy :

- chápané jako systém artefaktů, sociokulturních regulativů a idejí sdílených a předávaných členy určité společnosti se prosadilo zejména v sociální a kulturní antropologii, archeologii, etnografii, etnologii, sociologii a kulturologii.

Toto pojetí definuje kulturu ve dvou rovinách:

- v nejširším slova smyslu jako proces kulturní emancipace jedince a lidské společnosti,
- v užším pojetí jako specifickou sféru společenského života.

Podle širšího antropologického pojetí je kultura:

- vše, co z nás činí bytostí specificky lidské, myslící, kritické a eticky angažované.
- Jejím prostřednictvím rozlišujeme hodnoty a provádíme volby.
- Jejím prostřednictvím se člověk vyjadřuje, uvědomuje si sám sebe, poznává se jako nedokončený projekt, porovnává svoje dílo, neúnavně hledá nové významy a vytváří díla, která ho přesahují.

Souhrnně je tedy vliv kultury na jedince a společnost podle tohoto přístupu realizován čtyřmi základními cestami:

- socializací,
- prostřednictvím tvorby hodnot,
- prostřednictvím vzorů činností a jednání,
- prostřednictvím modelů.

Užší (antropologické) chápání kultury:

- jako **zvláštní sféry společenského života, ve které probíhají určité procesy a činnosti, vznikají specifické produkty. Tato sféra se převážně vztahuje na oblast umění, ochrany kulturních hodnot atd.**
- plní různé funkce jako např.: **kultivační, komunikační, vzdělávací, reprezentační atd. Hlavní funkcí této sféry je však realizace tvorby, produkce, zprostředkování a ochrany kulturních statků uspokojujících specifické kulturní potřeby.**
- **Pro ekonomy a manažery kultury je toto pojetí nejpřínosnější a nejpraktičtější!**

Definice kultury dle UNESCO:

- „Kultura musí být považována za soubor distinktivních duchovních a hmotných, intelektuálních i citových rysů, které charakterizují společnost nebo společenskou skupinu, kultura zahrnuje vedle umění a písemnictví také způsoby života, způsoby soužití, hodnotové systémy, tradice a přesvědčení“

Definice kultury dle aktuální kulturní politiky:

- „Kultura je významným faktorem života občanské společnosti, který podstatnou mírou napomáhá její integraci jako celku. Přispívá k rozvoji intelektuální, emociální i morální úrovně každého občana a plní v tomto smyslu výchovně vzdělávací funkci. Propojuje Českou republiku s vnějším světem, zároveň ji však z něj i vyděluje, charakterizuje ji v porovnání s ostatními státy.“

Dělení kultury:

- Nehmotná (duchovní):
 - Sociokulturní regulativy (normy, hodnoty, pravidla, omezení, tabu, zákony)
 - Ideje a symbolické systémy (náboženství, mýty, jazyk, písmo, umění nehmotné povahy: hudba, literatura, tanec..)
 - Instituce organizující lidské chování (manželství, rodina, rodové vztahy, církve,..)
- Formální/profesionální
- Institucionalizovaná
- Hmotná:
 - Materiální lidské výtvoř, resp. artefakty
- Neformální/spontánní
- Neinstitucionalizovaná

Základní prvky ekonomického systému kultury:

- kulturní procesy
 - tvorba
 - produkce
 - zprostředkování a distribuce
 - spotřeba
 - ochrana a udržování kulturních hodnot
- kulturní instituce
 - Místo realizace kulturních procesů a produkce kulturních produktů
- kulturní produkty
 - Tj. realizace kulturních statků a služeb

Členění kulturních činností - dle oborů:

Kritérium	Rozdělení
Charakter vlastnictví a způsob rozhodování	veřejný (municipální) sektor soukromý ziskový sektor soukromý neziskový sektor
Způsob financování	statky privátní čistě veřejné statky smíšené veřejné statky
Oblasti kultury a jejich obory	umění (dramatické, literární, výtvarné, hudební) ochrana kulturních hodnot (muzejnictví, památková péče) kulturně výchovná činnost odborný management odvětví

Definice umění:

- Umění je důležitou součástí lidského života a kultury, spoluvytváří naši identitu a podílí se na tvorbě společností uznávaných a respektovaných hodnot. Umění je považováno za sílu, jež život člověka i společnosti proměňuje, přináší nové ideje, podněty a způsoby myšlení o nás samotných i o společnosti, ve které žijeme, a utváří nové příležitosti pro další osobní i společenský rozvoj.
- Umění **vytváří naše kulturní dědictví**. Je považováno za vzácný statek, charakterizovaný talentem, kreativitou a osobnostními předpoklady, a jako takové je chráněno, uchováváno a je podporován jeho rozvoj.
(Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007 – 2013)

Efektivnost v odvětví kultury

- I když kulturní statky a v poslední době i masmédia mají obrovský vnitřní kapitál, je někdy velmi obtížné tento potenciální kapitál zhodnotit.
 - Především proto, že kvalitní a umělecky náročná produkce může být velmi nákladná.
 - Není jednoduché, aby produkující kulturní instituce byly s touto produkcí soběstačnými či dokonce ziskovými.
 - Promítnou-li se náklady plně do ceny kulturních statků a služeb, může to vést na jedné straně k tomu, že se tato produkce stane zcela nedostupnou pro určité příjmové skupiny obyvatelstva a na straně druhé prestižní záležitostí pro majetnější občany.

Hodnota v kultuře

- Základem ekonomické hodnoty kulturních statků a produktů je jejich vzácnost a užitná hodnota.
- Velké obtíže jsou spojeny s hodnocením volně dostupných kulturních statků nebo kulturních služeb poskytovaných za neekvivalentní vstupné.
- Kulturní statky mají v očích veřejnosti totiž často vysokou hodnotu, ale zároveň minimální cenu. Jednou z příčin tohoto stavu je fakt, že snad v žádné jiné oblasti ekonomiky neexistuje tak intenzivní konkurence mezi současnými produkty a statky vytvořenými v minulosti jako v odvětví kultury (kvalita x komerce)

Problémy vyjadřování efektivity:

- Další příčinou ekonomických obtíží kultury je její tradiční řazení mezi ekonomicky neproduktivní oblasti, v nichž jsou neefektivně využívány veřejné zdroje, navíc za často nespravedlivých podmínek.
- Je totiž jen málo oblastí, v nichž jsou ekonomické zdroje vytvořené většinou občanů skutečně využívány často nepočetnými skupinami, jak je tomu právě v odvětví kultury.
- Přesto se postupně rozvinul kulturní průmysl a trh kulturního zboží a služeb, ve kterém vedle sebe začaly koexistovat tržní i mimotržní vrstvy kulturního života.
- To přispělo k uvědomění ekonomického rozměru a k poznání, že jde o produktivní systém, jehož efekty mají často povahu externalit (jednotlivec si odnáší z kulturních akcí různé zážitky, které ho určitým způsobem motivují nebo ovlivňují a to jak pozitivně, tak negativně, apod.), a že stojí do značné míry mimo trh, ale zároveň jsou na trhu - alespoň v jeho ideální podobě - stále přítomny.

Typologie nákladů a užitků při opravě památky:

terminologie	Př. nákladů	Př. užitků
Přímé hmotné	Ceny stavebních a jiných prací	Výnosy od nájemců a návštěvníků
Přímé nehmotné	Stavební nepořádek a hluk	Zážitky krásy a poučení
Nepřímé hmotné	Oběti ušlých příležitostí	Zisky a daně z cestovního ruchu
Nepřímé nehmotné	Narušení dopravních poměrů	Pracovní příležitosti

Ekonomické a sociální přínosy kultury:

- Dle The Arts and Public Purpose, 1997 definovány 4 hlavní veřejné účely kultury:
 - Napomáhá definovat národní identitu,
 - Přispívá ke kvalitě života a ekonomické prosperitě.
 - Napomáhá utváření vzdělaného a uvědomělého občana.
 - Zvyšuje kvalitu individuálního života.

Ekonomické a sociální přínosy kultury:

- Přímé příjmy vynaložené spotřebiteli na kulturní zboží a služby.
- Nepřímé výnosy ze souvisejících služeb a ekonomických činností (tzv. multiplikační efekt).
- Vytváření pracovních míst a dopad na zaměstnanost.
- Nepřímé ekonomické dopady v podobě budování identity a image daného místa. Vytváření zájmu o dané prostředí a zvyšování atraktivity lokality pro investory.
- Budování sociálního kapitálu – sebevědomí, vlastní identita, sociální soudržnost komunit, aj.

Ekonomické a sociální přínosy kultury:

- Budování lidského kapitálu:
 - Participace na kultuře jako faktor vzdělání a růstu produktivity pracovní síly. Vytváření zásoby kvalifikované a kreativní pracovní síly a z toho plynoucí rozvoj ekonomických odvětví.
 - Produktivita práce v „kreativních oborech“ s „kulturní“ složkou je nesmírně vysoká a je tahounem růstu produktivity ekonomiky jako celku, kulturní průmysl je jedním z primárních zdrojů inovací pro jiné oblasti.

Kulturní turistika:

- Cestování zaměřené na prožitek kulturních prostředí, zahrnujících i krajinu, výtvarná a performativní umění, životní styly, tradice, hodnoty a události.
- Je pohybem osob ke kulturním atrakcím mimo jejich trvalé místo pobytu, se záměrem získat nové informace a prožitky k uspokojení jejich kulturních potřeb.

Důvody návštěvy ČR cizinci 1998):

- Historická města (72,8 %)
- Poznávání života a mentality země (66 %)
- Hrady a zámky (64,4 %)
- Krajina a příroda (62,1 %)
- Kontakty s lidmi (60,3 %)
- Příležitost k zábavě (58,4 %)
- Kulturní nabídka (52,8 %)
- Česká kuchyně (41,5 %)

Aktuální otázky:

- Jak financovat kulturu?
- Jak rozdělovat prostředky z veřejných rozpočtů?
- Co nám udává soběstačnost? Je to dostatečné ekonomické kritérium úspěšnosti kulturní instituce?
- Proč se sponzoruje více sport? Změní se to v budoucnu?